

на правах рукопису

ДЗВІНКА Роман Іванович

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ПЕДВУЗУ ЗАСОБАМИ
УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

ІЗ.00.01 - теорія та історія педагогіки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Бердянському державному педагогічному інституті ім.П.Д.Осипенко

Наукові керівники:

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00553220 (H)

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

- Офіційні опоненти:
- ЗЯЗУН Іван Андрійович,
дійсний член АПН України, доктор
філософських наук, професор;
  - ГОРБЕНКО Сергій Семенович,
кандидат педагогічних наук, доцент
- Провідна установа: - Полтавський державний
педагогічний інститут

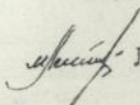
Захист дисертації відбудеться "12" січня 1996 року
о 14 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради
Д 01.32.02 в Інституті педагогіки АПН України /252001,
Київ-І, вул. Трьохсвятительська, 8/.

З дисертацією можна ознайомитись в науковій частині
Інституту педагогіки АПН України

Автореферат розіслано "12" грудня 1995 року

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

 ЛЕТУХА М.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Естетичне виховання майбутнього вчителя - провідника культури в школі розглядається нами як невід'ємна частина національного виховання, визначальним чинником якого є успадкування молодим поколінням багатства духовної скарбниці народу, його самобутньої ментальності.

Діячі української культури Г.Сковорода, Т.Шевченко, І.Франко, Л.Українка та інші високо цінували усну народну творчість як важливий фактор виховання й всебічного розвитку особистості. Вагомий вклад у теорію і практику естетичного виховання засобами народного музичного мистецтва внесли М.Лисенко, Б.Яворський, М.Леонтович, Я.Степовий, К.Стеценко, П.Козицький та інші, які вважали народну музику ефективним засобом загальноестетичного розвитку особистості, її залучення до мистецтва й дійсності.

Процеси становлення освіти й виховання в Україні породжують нові умови розвитку національної культури, зокрема українського музичного фольклору /УМФ/ як її джерела. Будучи важливим засобом надбання й передачі соціального досвіду, народна музика входить сьогодні у всі сфери виховної роботи, збагачуючи особистість емоційно-оцінним ставленням, викликаючи потребу до художньо-творчої діяльності.

Відродження духовної культури неможливе без підготовки висококваліфікованих кадрів системи народної освіти. Визначна роль у розв'язанні цієї проблеми відводиться вищій школі, яка повинна забезпечити формування інтелектуального потенціалу нації та всебічного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства. Вона має стати могутнім фактором розвитку духовної культури українського народу, відтворити

сил України"І.

Актуальність удосконалення художньої освіти та естетичного виховання вчителів початкових класів зумовлюється тим, що саме вони закладають основи загальнолюдських цінностей, формують і розвивають естетичні почуття, потреби, інтереси. Однак сьогодні вчителі даного профілю не готові до розв'язання цих важливих завдань. Виникає потреба підготовки фахівців здатних здійснювати виховну роботу зі школярами ще на початковому етапі їх навчання.

Велику увагу вихованню естетичних якостей особистості, їх ролі у всебічному розвитку надавали сучасні філософи /І.З'язюн, М.Каган, В.Кудін та інші/, психологи /Б.Ананьєв, Л.Виготський, Г.Костюк, О.Леонтьєв, С.Рубінштейн, П.Якобсон та інші/, педагоги /В.Сухомлинський, М.Верб, І.Харламов, Т.Цвеліх, Г.Щукіна та інші/.

Досліджуючи проблему естетичного виховання студентів педвузу засобами УМФ, ми вивчали кращі досягнення музичної педагогіки з питань музично-естетичного виховання молоді /Б.Асаф'єв, В.Шацька, Д.Кабалевський, Н.Гродзенська, О.Апраксіна, Н.Ветлугіна, Л.Коваль, Г.Падалка, Л.Хлябникова, Г.Шевченко та інші/. У працях педагогів-музикантів розвиваються принципи естетичного виховання підростаючого покоління, досліджуються духовні потреби, художні інтереси тощо.

У наукових дослідженнях педагогічний потенціал українського музичного фольклору ще не став предметом глибокого всебічного вивчення. Досліджувались лише окремі його аспекти:

І. Державна національна програма "Освіта" /"Україна XXI століття"/.- К.: Райдуга, 1994.- С.8.

естетичне виховання школярів засобами народної музично-поетичної творчості /В.Щевич, С.Горбенко, Ю.Мандрик, І.Таран та ін./; формування естетичної культури школярів засобами народної творчості /В.Ірклієнко, Т.Турсунов та ін./; розвиток творчої активності у процесі навчання гри на народних музичних інструментах /В.Лабунець, Ф.Тураєв/; формування професійної готовності студентів педвузу до діяльності у шкільних фольклорних колективах /Н.Андрієвська, Н.Кравцова та ін./.

Питанням музично-естетичної підготовки вчителів початкових класів присвячені роботи А.Гордійчука, В.Дишлявської, В.Лісовської, В.Сергеева, Н.Фатеєва, Є.Юдіна, З.Яропуда та інших.

Однак до цього часу відсутні спеціальні дослідження з питань використання УМФ, які б висвітлювали науково-педагогічні основи естетичного виховання студентів засобами народної музики, їх готовність до естетичного виховання молодших школярів.

Таким чином, актуальність, недостатній рівень теоретичного обґрунтування даної проблеми зумовили вибір теми "Естетичне виховання студентів педвузу засобами українського музичного фольклору".

У зв'язку з тим, що робота виконана на стику загальної та музичної педагогіки призначено другого наукового керівника кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника інституту педагогіки АПН України Л.О.Хлебникову.

Об'єкт дослідження - процес естетичного виховання студентів педвузу.

Предмет - педагогічні умови естетичного виховання майбутніх учителів початкових класів засобами українського музичного фольклору.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови підвищення ефективності процесу естетичного виховання студентів засобами українського музичного фольклору.

Гіпотеза - естетичне виховання майбутніх учителів початкових класів ефективно здійснюватиметься за умов: спрямованості мети і завдань естетичного виховання на набуття студентами досвіду професійної музично-естетичної діяльності засобами УМФ; єдності і взаємозв'язку змісту, форм і методів навчальної, позанавчальної та самостійної музично-фольклористичної діяльності; створення атмосфери співпраці студентів і викладача у процесі естетичного виховання.

Об'єкт, предмет, мета і гіпотеза дослідження обумовили розв'язання таких завдань:

- на основі аналізу філософської, психолого-педагогічної і спеціальної літератури визначити теоретичні основи процесу естетичного виховання майбутнього вчителя засобами УМФ;
- обґрунтувати зв'язок компонентів процесу естетичного виховання з музичним фольклором;
- виявити та експериментально перевірити педагогічні умови підвищення ефективності процесу естетичного виховання на факультеті підготовки вчителів початкових класів;
- розробити практичні рекомендації щодо вдосконалення форм і методів навчальної, позанавчальної та самостійної музично-фольклористичної діяльності студентів.

Методологічну основу дослідження становлять філософські ідеї щодо ролі національного фактора у естетичному вихованні молоді, а також діалектичної єдності людини і середовища, свідомості й діяльності у всебічному розвитку

особистості. У своїй роботі ми керувались документами про вимоги до підготовки педагогічних кадрів, естетичного виховання студентської молоді на сучасному етапі становлення національної школи, зокрема законом України "Про освіту", Державною національною програмою "Освіта" /"Україна XXI століття"/.

Програма дослідження включала комплекс методів: теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної, музикознавчої літератури, вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду, спостереження, констатуючий та формулюючий експеримент, анкетування, тести, опитування, бесіди, диспути, самооцінка, письмові роботи, метод незалежних характеристик, вивчення й аналіз продуктів творчої діяльності студентів та учнів шкіл /звукозаписи творів музичного фольклору, сценарії виховних годин, плани музично-освітніх композицій, виховних заходів тощо/, статистичний аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.

Констатуючий експеримент /1991-1992/ проводився у природних умовах навчально-виховного процесу у педвузі, зокрема на заняттях з "Методики музичного виховання", "Додаткового музичного інструменту" /спеціалізація вчителів початкових класів і музики /ПВПК і музики/ та в позанавчальній діяльності студентів Бердянського та Слов'янського педінститутів. Завдання констатуючого експерименту, добір матеріалу для нього формувались з урахуванням особливостей регіону та специфіки факультету підготовки вчителів початкових класів /ПВПК/. В ньому взяло участь 564 студенти. Додатково було залучено 20 учителів музики початкових класів загальноосвітніх шкіл Запорізької області та інспекторів відділу народної освіти м. Бердянська.

Формуючий експеримент здійснювався на базі Бердянського педінституту ім. П.Д.Осипенко /1992-1995/. Під час його проведення вивчалась і оцінювалась ефективність розроблених педагогічних умов естетичного виховання майбутніх учителів початкових класів та студентів спеціальних музичних курсів на педагогічному факультеті. Проводився порівняльний аналіз узагальнених результатів дослідно-експериментальної роботи, перевірялась ефективність рекомендацій щодо впровадження матеріалів УМФ в усі сфери професійної діяльності студентів, формулювались висновки про особливості осягнення народного музичного мистецтва в умовах південно-східного регіону України. Перевірка результатів музично-фольклористичної діяльності майбутніх учителів здійснювалась у школах Запорізької області під час педпрактики та у навчально-виховному процесі педвузу /взяло участь 40 студентів/.

Наукова новизна дослідження полягає у розкритті впливу УМФ на формування досвіду професійної музично-естетичної діяльності майбутніх учителів початкових класів у їх взаємодії зі студентами спеціальних музичних курсів на педагогічному факультеті. На основі діяльнісного підходу визначені критерії естетичної вихованості студентів засобами УМФ, педагогічні умови підвищення ефективності процесу естетичного виховання, розроблені ефективні форми й методи набуття майбутніми вчителями професійного естетичного досвіду виховання молодших школярів засобами автентичного музичного фольклору /регіональний підхід/.

Теоретичне значення дослідження: обґрунтовано зв'язок компонентів процесу естетичного виховання студентів педвузу з УМФ та регіональним музичним фолькло-

ром зокрема; виявлено педагогічні умови підвищення ефективності процесу естетичного виховання; визначено критерії естетичної вихованості майбутніх учителів і розкрито значення практичної діяльності у формуванні їх професійного досвіду.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що одержані результати та розроблені на їх основі рекомендації апробовані у педвузах /Слов'янськ, Умань, Бердянськ/, одержали розповсюдження у загальноосвітніх школах та Запорізькій обласній школі-інтернат. Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підвищення кваліфікації учителів початкових класів.

Особистий внесок автора полягає в організації процесу естетичного виховання майбутніх учителів засобами регіонального музичного фольклору у педвузі, реалізації комплексної програми "Народна музична творчість та естетичне виховання молоді" через проведення культурно-освітніх заходів, спецсеінарів "Музичний фольклор у школі", "Народна музика як засіб естетичного виховання" на регіональних методичних об'єднаннях учителів музики загальноосвітніх шкіл.

Достовірність і наукове обґрунтування результатів та висновків дослідно-експериментальної роботи забезпечується опорою на положення філософії, педагогіки, психології, мистецтвознавства щодо взаємозв'язку естетичного у мистецтві й дійсності; використанням комплексу методів, зумовлених предметом, метою і завданнями дослідження, показниками експертної оцінки, якісним аналізом здобутих результатів.

На захист виносяться положення:
- формуванню професійно значущих якостей майбутнього вчи-

теля початкових класів, оволодіння засобами музично-естетичної діяльності, сприяє їх залучення до українського музичного фольклору;

- педагогічними умовами підвищення ефективності процесу естетичного виховання студентів педвузу засобами УМФ :

- спрямованість мети і завдань естетичного виховання на набуття студентами досвіду професійної музично-естетичної діяльності засобами УМФ;

- єдність і взаємозв'язок змісту, форм і методів навчальної, позанавчальної та самостійної музично-фольклористичної діяльності;

- створення атмосфери співпраці студентів і викладача у процесі естетичного виховання.

А п р о б а ц і я здійснювалась у дослідно-експериментальній роботі на факультеті ПВПК Бердянського педінституту /читання лекцій, проведення практичних занять, керівництво фольклорно-етнографічним колективом/. Основні теоретичні й практичні положення дисертації висвітлені у 14 друкованих працях; наслідки дослідження обговорювались на Всеукраїнських, міжвузівських конференціях /Запоріжжя, 1992; Київ, 1992, 1995; Дрогобич, 1992; Бердянськ, 1992-1995; Дніпропетровськ, 1993; Кіровоград, 1993; Вінниця, 1995/, на засіданнях лабораторії естетичного виховання інституту педагогіки АПН України /1993-1995/, у повідомленнях на республіканських семінарах-практикумах керівників оркестрів українських народних музичних інструментів та фольклорних колективів /Калуш, 1991; Білгород-Дністровський, 1992; Київ, 1993/, звітних науково-практичних конференціях Бердянського педінституту /1989-1995/, регіональних об'єднаннях учителів музики загальноосвітніх шкіл /Бердянськ, 1993-1995/.

Впровадження. За результатами дослідження підготовлені методичні рекомендації /"Виховання інтересу до українського музичного фольклору", методично-репертуарний збірник "Співає "Хуртовина"/. Продукти творчої діяльності студентів і викладача на матеріалі регіонального музичного фольклору /обробки творів музичного фольклору, сценарії виховних годин і культурно-освітніх заходів/ впроваджені до навчально-виховного процесу на факультеті ПВПК Бердянського пединституту, у загальноосвітніх школах Бердянська /№ 16/, с. Новополтавка /Запорізької області/, Запорізької обласної школи-інтернату.

Структура роботи: дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обгрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу і завдання, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення, викладено положення, які виносяться на захист, методологічну основу і методи дослідження, дані про апробацію і впровадження результатів експериментальної роботи.

У першому розділі "Теоретичні основи естетичного виховання студентів педвузу засобами українського музичного фольклору" висвітлено теоретичні аспекти проблеми естетичного виховання майбутніх учителів, від розв'язання якої залежить їх готовність до виховної роботи у національній школі. Розкрито психолого-педагогічні основи естетичної діяльності у галузі народного музичного мистецтва. Вони простежуються у розвитку естетичних почуттів, потреб, інтересів, шкільних занять тощо, у процесі формування умінь і навичок професійної

естетичної діяльності у галузі УМР.

Проблема естетичного виховання молоді здавна привертала увагу педагогів. У зв'язку з цим проаналізовані педагогічні ідеї з читань народної творчості відомих учених О.Духновича, К.Ушинського, М.Пирогова, В.Сухомлинського та інших. Більшість авторів сходяться на думці, що основою, на якій здійснюються естетичне виховання, є здатність до естетичної діяльності, яка активізує, розвиває культуру почуттів, творче мислення, формує естетичне ставлення.

У дослідженнях естетів, педагогів сучасності С.Аничкіна, О.Бурова, І.Зязюна, М.Кагана, В.Кудіна, Л.Левчук, Б.Лихачова та інших підкреслюється, що естетична діяльність як основа естетичного виховання сприяє розвитку особистих якостей педагога, формує його естетичну культуру.

Теоретичні основи професійної підготовки майбутніх учителів засобами музичного мистецтва розглядались у працях О.Апраксіної, Л.Арчажникової, Д.Кабалевського, А.Гордійчука, З.Квасниці, Л.Коваль, Г.Падалки, О.Рудницької, Л.Хлебникової, В.Шацької, Л.Філоненка та інших. У них досліджувались проблеми виконавської й музично-теоретичної підготовки студентів, формування їх професійної естетичної культури, потреб, інтересів, смаків, ідеалів тощо.

Значне місце у розділі відведено аналізу праць з даної проблеми у психологічному аспекті /Б.Ананьєв, Л.Виготський, Г.Костюк, О.Леонт'єв, С.Рубінштейн, Б.Теплов, П.Якобсон та ін./, в яких акцентується увага на єдності естетичного й інших сторін розвитку особистості як необхідній умові естетичного виховання. Особлива увага звертається на думки вчених-психологів про єдність свідомості й естетичної діяльності та вплив останньої на провідні види діяльності.

Вихідним положенням досліджуваної проблеми є твердження: кожен вид естетичної діяльності майбутніх учителів у галузі музичного фольклору впливає на набуття професійного музично-естетичного досвіду.

Серед компонентів естетичної вихованості виділяємо почуття, потреби, мотиви, інтереси, розкриваємо їх значущість і різні форми прояву у професійній діяльності, вказуємо на необхідність виявлення, спрямування, "трансформації" у конкретну діяльність. За таких умов названі компоненти набувають стимулюючої, розвиваючої, виховуючої сили.

У процесі дослідження проаналізовані різноманітні концепції й підходи до визначення основ естетичного виховання: формування почуттєво-емоційної сфери /О.Леонтьєв/; розвиток естетичної здатності впливати на всі інші здібності /Л.Виготський/; формування естетичної діяльності як основи естетичної вихованості /М.Каган/; як процес, що забезпечує виховання особистості засобами сприймання, розуміння, оцінювання мистецтва /Д.Кабалевський/; естетичне ставлення як основний наслідок естетичного виховання /Б.Лихачов/. Серед них особливе значення для даного дослідження становить позиція І.Зязюна, відповідно до якої визначальним чинником вихованості особистості є її естетичний досвід.

Аналіз літератури з питань естетичного виховання дає підставу зробити висновок: основою естетичної вихованості студентів є творча художньо-естетична діяльність у галузі народної музики, яка має професійну спрямованість і є показником сформованості естетичного досвіду.

Ці положення були враховані у процесі організації естетичного виховання студентів засобами УМФ. Запропоновано виз-

начення естетичного виховання майбутніх учителів початкових класів засобами музичного фольклору: не складова загального процесу становлення й розвитку спеціаліста, яка спрямована на набуття досвіду професійної музично-естетичної діяльності засобами УМФ.

Визначені провідні принципи виховного впливу у сфері народної музичної творчості, що дало змогу з'ясувати місце музичного фольклору у загальному процесі естетичного виховання. Сформульовані такі принципи: професійна спрямованість музично-фольклористичної діяльності; єдність естетичного виховання, художньої освіти і музично-фольклористичної діяльності з життям; гуманізація естетичного виховання майбутніх учителів; співдружність студента і викладача; визначальна роль студентського художньо-творчого колективу.

У процесі дослідження проаналізовано роботи вітчизняних композиторів, музикознавців минулого В.Антоновича, І.Вагилевича, В.Гнатюка, Ф.Колесси, С.Людкевича, М.Метлинського, М.Сумцова, М.Шашкевича та сучасних фольклористів С.Грипи, О.Дея, В.Гусєва, А.Іваницького, О.Правдюка та інших. На основі мистецтвознавчого аналізу праць дається визначення українського музичного фольклору як особливої багатокomпонентної форми, яка включає органічний взаємозв'язок музики, поетичного тексту та безпосередньої дії. Народна музика розглядається водночас як мистецтво і як особливий спосіб пізнання загальнолюдських цінностей.

Особлива увага приділяється виховній значущості УМФ. Цінні матеріали про українську етнопедагогіку знаходимо у працях Б.Грінченка, М.Драгоманова, О.Потебні, а також у творах Т.Шевченка, І.Франка, Л.Українки. Серед композиторів, музикантів-педагогів ця проблема підіймалась у роботах М.Лисенка,

Б.Яворського, М.Леонтовича, Я.Степового, К.Стеценка, П.Козицького та інших. На основі їх аналізу вказуємо на визначальну роль і місце фольклору в естетичному вихованні молоді, підкреслюємо важливість музичної художньо-творчої діяльності у системі виховної роботи.

Аналіз праць з питань виховного впливу народної музичної творчості дає підставу стверджувати про необхідність різностороннього вивчення УМФ в умовах педвузу: включення матеріалів музичного фольклору до навчальних програм дисциплін музично-естетичного циклу, впровадження спецкурсів та факультативів фольклористичного спрямування, організацію позанавчальної діяльності студентів, пошук ефективних форм, методів і прийомів навчання та їх використання у вихованні майбутніх учителів.

Естетичне виховання засобами народного музичного мистецтва визначається у здатності цілеспрямовано сприймати, відчувати, правильно розуміти і оцінювати виховне значення і красу народної музики, уміти використовувати її у своїй професійній діяльності. Ефективність цього процесу залежить від рівня знань, умінь і навичок як основи професійної діяльності майбутніх учителів.

У дослідженні естетичне виховання засобами УМФ розглядається як цілеспрямований процес виховання й розвитку естетичної свідомості й відповідної музично-естетичної діяльності, спрямованої на відродження і примноження культурно-мистецьких надбань народу.

У процесі констатуючого експерименту, який охопив 564 студенти педагогічних вузів Слов'янська і Бердянська, розкривається діагностика естетичної вихованості майбутніх учителів початкових класів. Вихідним у визначенні критеріїв естетичної

вихованості студентів є їх естетичний досвід у галузі народної музики, який розглядаємо як інтегральне явище - результат загальноестетичного розвитку особистості, її соціалізації. Важливими його показниками /критеріями/, вважаємо: художньо-естетичні знання про народну музичну творчість /традиційну, сучасну/; вміння виконувати твори музичного фольклору /голосом, на інструменті/, супроводжувати їх словесними коментарями; ціннісні орієнтації, в основі яких лежить естетична свідомість /естетичні почуття, смаки, ідеали, потреби, мотиви, інтереси тощо/; художньо-творча професійна діяльність різних напрямків на ґрунті знань, умінь та навичок.

Для досягнення діагностичної мети нами використовувався комплекс методів, що дозволило отримати достовірні дані про рівні естетичного досвіду студентів як фактора соціалізації, а також ставлення майбутніх учителів до народної музичної творчості та їх професійну активність у даній галузі. За результатами дослідження групи оптимального рівня склали 8 % студентів ПВПК і музики і 5 % - ПВПК, групу задовільного рівня - відповідно 45 % і 37 %, поверхневого - 47 %, 58 %. З'ясовано, що у студентів переважають задовільний рівень обізнаності з творами УМФ та поверхневий - оперувати знаннями, вміннями та навичками у практичній діяльності.

Результати констатуючого експерименту засвідчили, що низький рівень знань, умінь, навичок знаходиться у тісному взаємозв'язку з рівнем ставлення до народної музики, потреб до активної діяльності у галузі музичного фольклору.

Такий стан дає підставу зробити висновок про відсутність цілеспрямованого оволодіння зразками УМФ, нерозуміння майбутніми вчителями початкових класів краси і виховного значення образного змісту народної музики та способів її використання

як засобу естетичного виховання молодших школярів. Процес організації набуття професійного естетичного досвіду засобами УМФ повинен підпорядковуватись основній меті навчально-виховного процесу педвузу, а саме підготовці майбутнього вчителя до роботи у школі.

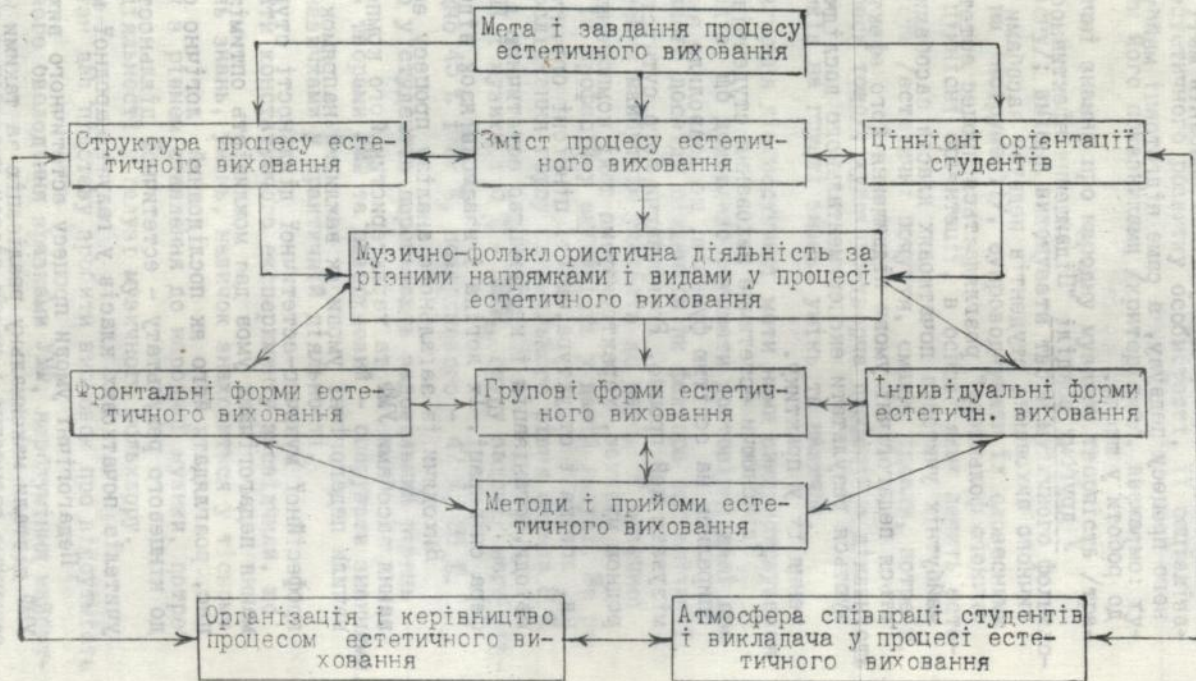
У другому розділі "Підвищення ефективності процесу естетичного виховання студентів педвузу засобами українського музичного фольклору" розглядається процес естетичного виховання майбутніх учителів початкових класів засобами УМФ, розкриваються педагогічні умови підвищення його ефективності, аналізуються результати експериментального дослідження і впровадження їх у практику.

Здійснюючи естетичне виховання студентів засобами УМФ ми спирались на освітню функцію, що дозволило значною мірою оптимізувати цей процес. Розкриваючи його сутність і зв'язок з народною музикою, характеризуємо такі компоненти: мета, завдання, логіка і структура, зміст, ціннісні орієнтації, форми й методи, організація і керівництво естетичною діяльністю, атмосфера співпраці. Їх логіка і взаємозв'язок відбито у схемі № 1.

Виходячи із загального аналізу процесу естетичного виховання засобами УМФ та характеристик його компонентів, ми визначили педагогічні умови як важливий напрямок удосконалення професійної музично-естетичної діяльності студентів. Дотримання педагогічних умов дає можливість оптимізувати цей процес, розглядати його як послідовний, логічно обумовлений рух до кінцевого результату – естетичної діяльності майбутніх учителів початкових класів у галузі народної музики.

Педагогічні умови процесу естетичного виховання засобами УМФ дістали максимальну реалізацію за такими напрямками навчальної та виховної роботи:

ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ПРОЦЕСУ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТУ
ПІВК ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО МУЗИЧНОГО ФОЛЬКЛОРУ

- посилення фольклористичного спрямування вже існуючих дисциплін музично-естетичного циклу;
- впровадження експериментального курсу "Українська народна музична творчість", що передбачає систематизацію, узагальнення і розширення естетичного досвіду майбутніх учителів у галузі народного музичного мистецтва;
- створення фольклорно-етнографічного колективу, який націлює студентів на пошуково-пізнавальну, музично-освітню виконавську діяльність у галузі народної музики на основі реалізації творчого потенціалу особистості, що забезпечує набуття практичного досвіду професійного спрямування;
- контроль та керівництво педагогічною практикою майбутніх учителів на основі розвитку їх професійної творчої активності.

Перевірка ефективності процесу естетичного виховання засобами УМФ здійснювалась на різних за характером занять навчальних музично-естетичних дисциплін, під час фольклорної та педагогічної практики, а також у позанавчальній діяльності студентів. Самостійна музично-естетична діяльність у галузі народної музики розглядається як вища форма прояву активності особистості, яка спостерігалась у пошуковій роботі зі збору і обробки місцевих фольклорних матеріалів, побутовому музикуванні та під час педагогічної практики.

Ефективність процесу естетичного виховання майбутніх учителів початкових класів засобами УМФ перевірено під час формуючого експерименту, який проведений на базі Бердянського педінституту в умовах перебігу навчально-виховного процесу протягом 1992-1995 років. З цією метою було використано

дві експериментальні групи, в яких навчались майбутні вчителі. У першу групу ввійшли майбутні вчителі початкових класів і

музики, а в другу студенти факультету ПВПК. Формуючий експеримент проводився за спеціально розробленою програмою і складався з трьох взаємопов'язаних етапів.

На першому етапі формуючого експерименту було впроваджено експериментальний курс "Українська народна музична творчість", зміст, структура і методика якого розроблені з урахування засвоєння теоретичних знань і вмінь з обов'язковим використанням їх у практичній діяльності /збір і обробка фольклорних матеріалів, музично-освітні композиції, ансамблі народної музики тощо/. З огляду на це студенти оволодівали конкретними зразками музичного фольклору, в тому ж числі й дитячого.

Характерною особливістю експериментального курсу є залучення майбутніх учителів не тільки до збору й обробки зразків автентичного фольклору, а й до засвоєння професійної інтерпретації окремих творів, що забезпечує їх вибіркочувартість "для себе" та для практичної роботи у школі. Важливим в плані професійної підготовки до роботи з молодшими школярами /особливо студентів ПВПК/ було оволодіння навичками та прийомами гри на сопілці, методикою початкового навчання гри на цьому загальнодоступному музичному інструменті.

На другому етапі дослідно-експериментальної роботи здійснювалась перевірка ефективності процесу естетичного виховання на заняттях "Додатковий музичний інструмент сопілка" /ПВПК і музики/ та факультативу "Методика організації й керівництва шкільним фольклорним колективом", який було впроваджено на базі студентського фольклорно-етнографічного колективу. Завданням цієї частини формуючого експерименту було набуття студентами естетичного досвіду практичної діяльності на конкретних зразках музичного фольклору та оволодіння методикою

виховної роботи з молодшими школярами. На цьому етапі майбутні учителі створювали обробки творів місцевого музичного фольклору. Кращі з них включались до змісту навчальних дисциплін музично-естетичного циклу, активно використовувались студентами під час педагогічної практики та в позанавчальній діяльності.

Професійна спрямованість факультативного курсу "Методика організації й керівництва шкільним фольклорним колективом" полягала у цілісному підході до естетичного виховання майбутніх учителів на матеріалі місцевої музичної традиції, озброєння студентів методикою виховної роботи у позакласній діяльності з школярами. Позанавчальна робота у вузі відрізнялась не тільки змістом, але й різновидами форм, широкими можливостями для вияву естетичних здібностей, задоволення потреб й інтересів студентів. Такий підхід частково вирівнював можливості першої і другої експериментальних груп /на користь другої/ в оволодінні навичками гри на народних музичних інструментах та співу на основі взаємного обміну досвідом виконавської діяльності.

Завершальний етап формуючого експерименту головним чином проходив у загальноосвітніх школах /№ 16 м.Бердянськ, с.Новополтавка Запорізької області/, Запорізькій обласній школі-інтернат та у навчально-виховному процесі педвузу протягом 1994-1995 років. Ця частина дослідження була спрямована на впровадження результатів експерименту в практику. Основними напрямками були шефська робота з колективами шкіл та безпосередня професійна діяльність під час педпрактики. Експериментальні заняття проводились на уроках предмету "Музика", в позаурочній роботі у формі створення шкільних фольклорних колективів, ансамблів /сопілкарів, народної музики/, лекцій-

концертів, тематичних вечорів та позашкільній діяльності спрямованій на естетичне виховання учнів початкових класів.

У перебігу формуючого експерименту проведено два контрольних зрізи - початковий і підсумковий. На основі показників можемо зробити висновок, що спостерігається значне підвищення ставлення студентів до УМФ та фактичних досягнень у їх професійній підготовці як у навчальній, так і позанавчальній діяльності. Так, значно зменшилась кількість студентів з поверхневим рівнем, яких у першій експериментальній групі стало 12 %, а було 47 %, у другій експериментальній групі стало 16 %, а було 58 %, групу задовільного рівня відповідно склали 40 %, а було 45 % /ПВПК і музики/, 59 %, а було 37 % /ПВПК/, оптимального - 48 %, а було 8 % /ПВПК і музики/, 25 %, а було 5 % /ПВПК/.

Вплив УМФ на професійний естетичний досвід студентів другої експериментальної групи лише як один з факторів активної позанавчальної діяльності дає дещо розсіяний, не концентрований ефект. Подвійний вплив, тобто активна позанавчальна діяльність та вивчення спеціальних музично-естетичних дисциплін дає ефект динамічного формування професійного естетичного досвіду у галузі УМФ /дані першої експериментальної групи/.

У заключенні проведено підсумки дослідження, визначено значення і практичну цінність отриманих результатів, намічено перспективи подальшої розробки проблеми естетичного виховання засобами УМФ в умовах навчально-виховного процесу педагогічного вузу.

Дослідно-експериментальна робота, яку ми провели в органічній єдності з практикою, дає підстави зробити ряд висновків, що мають певне значення для подальшого здійснення ідеї

естетичного виховання студентської молоді, для розв'язання важливих теоретичних і практичних проблем:

1. Процес естетичного виховання студентів педвузу засобами українського музичного фольклору є складовою частиною єдиної системи естетичного виховання у навчально-виховному процесі вищої педагогічної школи. Педагогічні умови підвищення його ефективності полягають у розширенні сфери впливу музичного фольклору, активізації самостійної музично-фольклористичної діяльності, підвищення відповідальності за обрану професію.

2. Дані експерименту підтвердили ефективність розроблених педагогічних умов, які забезпечують засоби активізації музично-педагогічних інтересів, послідовну організацію професійної музично-естетичної діяльності студентів на основі розвитку їх самостійної творчої активності та передбачають оволодіння досвідом професійної музично-естетичної діяльності засобами народної музики.

3. Високий рівень досвіду професійної музично-естетичної діяльності у галузі УМР досягається через вдосконалення змісту, форм і методів практичного оволодіння творами музичного фольклору на основі їх наближення до умов побутування народної музики, оновлення репертуару на спеціальних музичних дисциплінах, а також через впровадження до навчально-виховного процесу спецкурсів та факультативів фольклористичного спрямування /"Українська народна музична творчість", "Методика організації й керівництва шкільним фольклорним колективом"/. Взаємодія майбутніх учителів початкових класів з студентами спеціальних музичних груп педагогічного факультету сприяє підвищенню ефективності процесу набуття майбутніми класоводами досвіду професійної музично-естетичної діяльності за-

собами українського музичного фольклору.

Дисертація не вичерпує всіх аспектів оптимізації процесу естетичного виховання студентів педвузу. Подальшого дослідження, на нашу думку, заслуговують такі питання: створення цілісної системи музично-естетичного виховання майбутніх учителів на основі здійснення міжпредметних зв'язків дисциплін музично-естетичного і психолого-педагогічного циклів; питання забезпечення самостійної творчої активності студентів педвузу у галузі народної музики; проблема формування художньо-естетичного досвіду засобами народної музичної творчості професорсько-викладацького складу вузу.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях автора:

1. Творче використання української народної музики у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи і вузу // Актуальні проблеми гуманітарних та природничих наук.- Москва - Запоріжжя, 1992.- С.42.

2. Розвиток творчих здібностей студентської молоді у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи і педагогічного вузу // Шляхи удосконалення художньо-естетичної освіти учнівської молоді в умовах відродження національної культури.- Київ, 1992.- С.89-90.

3. Естетичне виховання студентів засобами художньої самодіяльності // Актуальні питання підготовки спеціалістів у педвузі.- БДПІ, Бердянськ, 1992.- С.34.

4. Методичні рекомендації до занять з курсу "Диригування".- БДПІ, Бердянськ, 1992.- 32 с. /у співавторстві/.

5. Творче використання сопілки у навчально-виховному процесі педвузу та загальноосвітньої школи // Шляхи поліп-

шення підготовки вчителів початкових класів до роботи в національній школі.- Дрогобич, 1992.- С.192-193.

6. Естетичне виховання студентів педвузу засобами українського музичного фольклору // Українознавство і гуманізація освіти.- Дніпропетровськ, 1993.- С.106-107.

7. В.О.Сухомлинський про значення українського фольклору в естетичному вихованні // Педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського і розбудова національної освіти.- Кіровоград, 1993.- С.22-24.

8. Шляхи формування духовної культури особистості в умовах відродження національної освіти // Відродження України: проблеми і перспективи.- Кіровоград, 1993.- С.140-142.

9. Формування у студентів педвузу оцінних естетичних суджень про українську народну музичну творчість // Актуальні питання психолого-педагогічних основ виховання і навчання.- Бердянськ, 1994.- С.15-16.

10. Виховання інтересу до українського музичного фольклору. Методичні поради для студентів педвузу та вчителів музики загальноосвітніх шкіл.- Бердянськ, 1994.- 27 с.

11. Роль учителя в гуманістичному вихованні засобами українського музичного фольклору // Культура і освіта: проблеми, пошуки, творчі знахідки.- Вінниця, 1995.- С.216-217. /у спів-авторстві/.

12. Методично-репертуарний збірник "Співає "Хуртовина".- Т.1.- Бердянськ, 1994.- 45 с.

13. Методично-репертуарний збірник "Співає "Хуртовина".- Т.2.- Бердянськ, 1995.- 28 с.

14. Засобами народного мистецтва // Рідна школа.- 1995.- № 7-8.- С.75-78.

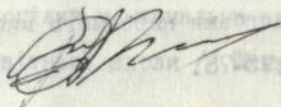
Dzvinka R.I. "Aesthetic education of the students of the Teachers' Training Institutes by means of the Ukrainian musical folklore". The dissertation - on competition of a scientific degree of a Candidate of science in pedagogics on speciality 13.00.01 - theory and history of Pedagogics, institute of Education of the Academi of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kiev, 1995.

Essence of process of aesthetic education, pedagogical conditions of increasing of its effectiveness in the sphere of the Ukrainian musical folklore are being discovered in this investigation. The principal materials of the dissertation have been stated on paper in 14 publications.

Дзвинка Р.И. Эстетическое воспитание студентов педвуза средствами украинского музыкального фольклора. Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - теория и история педагогики, Институт педагогики АПН Украины, Киев, 1995.

В исследовании раскрывается сущность процесса эстетического воспитания, педагогические условия повышения его эффективности в сфере украинского музыкального фольклора. Защищаются теоретические и практические основы эстетического воспитания средствами украинского музыкального фольклора студентов факультета подготовки учителей начальных классов. Основные материалы диссертации изложены в 14 публикациях.

Ключові слова: естетичне виховання, український музичний фольклор, музично-естетична діяльність.

800. P. E. aA

Підписано до друку 28.ІІ.1995 р. Об. І, 0. Формат 60x80 1/16
Друк офсетний. Тир. 100. Зам. 150. Безплатно.
БДПІ ім. П. Д. Осипенко, Бердянськ, Шмідта, 4.

360225

AB 34.006